MİDYAT TELKARİ SANATI VE TEKNOLOJİ

Doç. Dr. Asuman AYPEK ARSLAN
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi Görsel Sanatlar Bölümü
asuman.aypek@hbv.edu.tr ORCID ID : 0000-0002-9400-2642.

Tarık DEMİR
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Birleşik Sanatlar, Sanatta Yeterlik Öğrencisi
tdemir771@gmail.com ORCID ID: 0000-0002-9516-4491.

Aypek Aslan, Asuman ve Tarık Demir. "Midyat Telkari Sanatı ve Teknoloji". Kalemişi 18 (2021 Bahar): s. 1–11. doi: 10.7816/kalemisi-09-18-01

ÖZ

Teknolojinin hızla hayatımızın her alanını kapsadığı günümüzde, geleneksel el sanatlarının teknik gelişmelere ayak uydurabilmesinin bir gereklilik olduğu aşikârdır. Tarihin her döneminde sanat, döneminin gelişmişlik düzeyine göre farklı tarz ve şekillerde yapılmıştır. Teknoloji_ve dijitalleşmenin oldukça hız kazandığı çağımızda geleneksel el sanatlarının varlığını devam ettirmekte zorlandığı görülmektedir. Bu çalışmada teknolojinin artan imkanları karşısında geleneksel Midyat telkarisinin modernize olma durumu ele alınmıştır. Midyat telkarisinin üretim süreci gözlemlenmiş, geleneksel Midyat telkarisiyle, makine ve fabrikasyon gümüş döküm ürünleri karşılaştırılmıştır. Seri üretim döküm ve fabrikasyon gümüş takıların geleneksel Midyat telkarisini baskılaması karşısında geleneksel yöntemlerin dışında model bir uygulamanın örnekleri incelenmiş, telkârinin teknolojiyle buluşması ele alınmıştır. Ham gümüşün eritilmesinden inceltilmesine kadar geleneksel yöntemlerin uygulandığı Midyat telkari üretiminde, ilk defa makine ürünü hazır kalıp içerisine gelenekse telkari iç dolgu modelleri yerleştirilmiştir. Telkari üretimine hız kazandıracak bu yöntemin, onun geleneksel vasfına zarar vermeden uygulanması önem taşımaktadır. Bu çalışmada; telkari üretiminde kullanılan malzemelerin modernize edilmesi, telkâri tasarımında bilgisayar destekli teknik tasarımın uygulanması üzerinde de durulmuştur. Yöntem olarak görsel analiz, saha araştırması ve serbest görüşme tekniği uygulanmıştır. Midyat telkârisinin ham gümüşten esere dönüşmesi süreci sonuna kadar gözlemlenmiştir. Midyat telkarisinin modernize edilmesini, örnek uygulama üzerinden ele alması yönüyle özgün bir çalışmadır. Geleneksel Midyat telkarisiyle taklit döküm ürünlerinin karşılaştırması ve görsellerine yer vermesi bakımından önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Midyat, telkari, teknoloji, dijitalleşme, döküm

Makale Bilgisi:
Geliş: 5 Mart 2021 *Düzeltme: 14 Mayıs 2021* *Kabul: 21 Mayıs 2021*

© 2021 Kalemişi. Bu makale Creative Commons Attribution (CC BY-NC-ND) 4.0 lisansı ile yayımlanmaktadır.

Giriş

İnsanlığın ilk çağlarından günümüze kadar sanat kendine has biçimlerde var olmuştur. Mağaralara hayvan resimlerinin yapıldığı dönemlerden Orta Tunç çağına, Antik Yunan döneminden Rönesans'a, sanayi devriminden günümüze kadar her dönemde sanat, ortaya çıktığı dönemin gelişmişlik seviyesine göre teknik gelişmelerden istifade etmiştir. Başlangıçta insanlığın asli ihtiyaçları için kullanılan malzemeler zamanla estetik bir kalıba girmeye başlamıştır. Ateşi ısınmak, kap kacak yapmak için kullanan insanoğlu, zaman içinde seramik üretmeye, seramiğe desen vermeye, onu sanatla şekillendirmeye başlamıştır. Maden ve metal de ateşle eritilerek önce insanlığın faydasına sunulmuş, ardından bakır, altın ve gümüşten süs eşyaları ve sanatsal eserler üretilmiştir. Geçmişten günümüze sanatsal üretim, "geleneksel yöntem", "mekanik yeniden üretim" ve "dijital yöntem" olmak üzere üç aşamada ele alınabilmektedir (Sağlamtimur, 2010). Geleneksel yöntemlerle ortaya konan sanat eserlerinin en önemli özelliği olarak özgün olmaları, biricik olmaları ve el ürünü olmaları sıralanabilir. Usta-çırak zinciriyle öğrenilmesi de geleneksel yöntemlerin özelliklerindendir. Sanayi devrimiyle birlikte makineleşme süreci hızlanmış, teknik gelişmelere paralel olarak insanlık daha öncesine oranla görülmemiş bir gelişmişlik seviyesiyle her alanda üretime ve tüketime hız vermiştir. Demir-çelik, endüstrileşme ve makineleşmeyle bu döneme kadar tek olan, eşsiz olan sanat eseri, kopya edilmeye, çoğalmaya, kalıba dökülmeye başlanmıştır. Seri üretim kavramının sanat eseri için de kullanıldığı hızlı ve baş döndürücü yeni bir süreç başlamıştır. 1800'lü yıllarda fotoğrafın icat edilmesi, sözünü ettiğimiz süreçte oldukça etkili olmuş bir dönüm noktasıdır. Bilgisayarın icat edilmesiyle de dijital dönem başlamış, sayısal ve imgesel yeni bir dünyanın kapıları açılmıştır. Dijital sanat kavramı ise 2000'li yıllarda etkinliğini artıran bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Genel anlamda sanatın bilgisayar teknikleriyle oluşumu, dijital sanatı doğurmuştur. Dijital sanat, disiplinler arası yakınlaşmaya neden olmuş, sanat, tasarım ve teknoloji, birlikte ifade gücü bulmaya başlamıştır (Atan, Uçan, Bilsel, 2014). Aslında sanat yapıtı, her zaman yeniden üretilebilir olagelmiştir. Buna karşılık sanat yapıtının teknik aracılığıyla yeniden-üretilmesi yeni bir olgudur (Benjamin, 2016). Geleneksel sanat, fotoğrafın ortaya çıkmasıyla birlikte sarsılmıştır ve teknik yoldan yeniden üretilen sanat eseri bir anlamda özgürleşmiştir. Özgür hale gelen sanat eseri, dijital dönüşümün yaşandığı çağımızda teknolojiyle birlikte değişmektedir. Medya hayatının insan üzerinde etkisini artırdığı günümüzde dijital sanat kavramı ayrı bir önem kazanmaktadır. Grafiklerin, çizim tabletlerinin, yazılım programlarının kullanıldığı bilgisayar temelli yeni bir sanat anlayışı her geçen gün daha da hayatımızın içerisine girmektedir. Dijital sanat ve dijital sanat eseri denildiğinde akla; üretiminde bilgisayarın rol aldığı ve fiziksel olmayan ürünlerin ortaya çıkartıldığı sanat çalışmaları gelmektedir (Gülsoy, 2020). Her çağın kendine has bir atmosferi vardır. Baudelaire sanatı açıklarken , her çağın kendi tavrı, kendi bakışı ve duruşu vardır, ifadesini kullanmaktadır (Güney, 2014). Yazılım kavramının sanatla birlikte anıldığı, sanatın neredeyse hiçbir kalıba sığmadığı günümüzde, asırlardır geleneksel yöntemlerle vücuda getirilen el sanatları modern çağa ayak uydurma konusunda oldukça zorluklar yaşamaktadır. Özellikle endüstrileşmeyle birlikte seri üretimin, hızlı tüketimin hız kazanması geleneksel yöntemlerle üretilen el sanatlarının unutulmasına sebep olmaktadır. El sanatlarının geleneksel yöntemlerle devam etmesi, üretim sürecini yavaşlatmakta ve çağın piyasa koşullarında rekabet etme gücünü zayıflatmaktadır. El sanatları, el becerisi yanında belirli araç ve hammaddeleri geleneksel kültür ve bu kültüre ait geleneksel biçimler ile ortaya konulan üretim biçimleridir (Sümerkan, 2008). El sanatlarının üretilme biçimlerine bakıldığında kullanılan araç ve gereçlerin modernizasyonunun oldukça yavaş gerçekleştiği görülmektedir. Bu çalışmada geleneksel el sanatlarından Midyat telkarisinin teknolojiyle münasebeti üzerinde durulacaktır. El işi gümüş işlemeciliğinin en önemli tekniklerinden olan telkari özelinde geleneksel yöntemlerle üretim, üretimde kullanılan araçların modernizasyonu, el işi üretimle fabrika usulü makine üretiminin telkari eserler boyutunda mukayesesi, el işi üretimle makine üretimin birlikte yürütülmesinin pratikleri incelenerek geleneksel Midyat telkarisinin teknolojiyle geliştirilmesi irdelenecektir.

Telkari Üretim Safhaları

Kelime manasından da anlaşılacağı gibi, telkari, tel ile yapılan sanat anlamına gelmektedir. Telkariye vav işi veya çift işi de denilmektedir (Kuşoğlu, 2014). Midyat telkarisi için 22 mikron ile 100 mikron arası kalınlıklarda gümüş teller kullanılır. Midyat telkari gümüş işlemeciliği geleneksel yöntemlerle yapılan orijinal bir el sanatıdır.

Üretim aşamaları ve kullanılan malzemeler itibariyle eski yöntemler devam ettirilmektedir:

- Boncuk şeklinde olan 1000 ayar olan ham gümüş, eritme potasının içerisine konup eritme ocağına yerleştirilir. 750 derece sıcaklıkta erimeye başlayan gümüş, 1000 derece ısıda kaynatılıp astar veya çubuk derecelere dökülür.

Görsel 1 (Ham gümüş, 1000 ayar)

Görsel 2 (Gümüşün eritilmesi)

- Çubuk haline getirilen gümüş, silindir makinesinden çekilerek inceltilir. 24 çeşit farklı mikron dereceleri olan makinenin dişlerinden tek tek geçirilir, 110 mikrona kadar inceltilir.

Görsel 3 (Çubuk haline gelen eritilmiş gümüş)

Görsel 4 (Çubuk gümüşün silindir makinesinden geçirilmesi)

- Silindir makinesinden geçirilen gümüş teller, şalimo ile tavlanıp bal mumuyla mumlanır.
- 110 mikrona kadar inceltilen teller, pul haddelerden geçirilerek 22 mikrona kadar inceltilir.

Görsel 5 (Gümüş telin haddelerden geçirilerek 22 mikrona kadar inceltilmesi)

- Çatı teli için hazırlanan gümüş tel bir kalıpla motifin şekline ve ölçüsüne göre şekillendirilir.
- Sertleşen gümüş tel, şalimoyla ısıtılarak istenen şekli kolayca alması sağlanır.

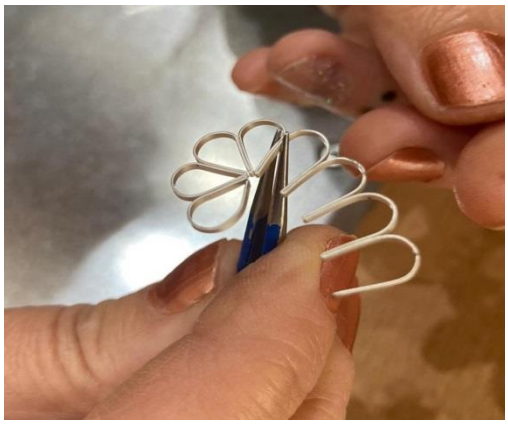

Görsel 6 (Çatı teline çiçek biçiminin verilmesi)

Görsel 7 (Çatı telinin şalimoyla ısıtılması)

- Çift denilen kuyumcu cımbızı yardımıyla, çatı teli kaynakla istenen şekle sabitlenir.
- 22 Mikrona kadar inceltilen iç dolgu telleri, çatının içerisine yerleştirilir.

Görsel 8 (İç dolgu telinin daha kalın çatı teline yerleştirilmesi)

- Dolgusu bitirilen ürün sıcak suyun içinde ısıtılarak kaynağa hazırlanır.
- Tuz, karbonat ve tenekerden oluşan boraks, toz haline getirilerek çatıya yerleştirilen iç dolgunun üzerine serpilir.
- Toz kaynak şalimoyla ısıtılarak çiçek ve iç dolgunun kaynaması sağlanır.

Görsel 9 (Toz halindeki boraksın iç dolguya serpilmesi)

Görsel 10 (İç dolgu ve çatı telinin kaynak yapılması)

- Tüm bu işlemlerden sonra telkari ürün asitli suda kaynatılarak parlatılır. (Kaynak kişi, Midyat Telkari Ustaları Murat Aslan, Aysun Başaran)

Yöntem

Geleneksel Midyat telkarisinin üretim biçimi, üretimde kullanılan malzemeleri, el işi olmayan makine ve döküm ürünlerle geleneksel telkarinin karşılaştırılması ve teknolojik imkanlarla Midyat telkarisinin kullanım alanlarının genişletildiği model bir uygulamayı tespit etmek amacıyla görsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Ayrıca literatürde konuyla ilgili yeterli kaynağa ulaşılmadığı için malzemenin sahadan derlenmesi esnasında alan araştırması tekniği de kullanılmıştır. Araştırmada ayrıca serbest görüşme tekniği kullanılmış, kaynak kişilerle görüşülmüş, Midyat telkari ürünleri incelenmiştir.

Bulgular

Geleneksel Midyat Telkari Ürünleri

Midyat telkari ustaları, 50 yıl önce telkari üretiminde kullanılan araçlarla günümüzde kullanılan araçlar arasında farklılıklar olduğunu belirtmişlerdir. Boncuk şeklindeki 1000 ayar ham gümüşün eritilip önce çubuk, ardından tel haline getirilmesi süreçlerinde kullanılan araç, gereç ve malzemelerde devrin teknik imkanlarından faydalanılmaktadır. Eritme, kaynak yapma ve tel inceltme aşamalarında kullanılan malzemeler mukayese edildiğinde, 50 yıl öncesine göre daha kolay şartlarda üretim yapıldığı anlaşılmaktadır. Bugün tüplü veya

elektrikli ocaklarda eritilen gümüşün, daha önceleri kömürlü ocaklarda eritildiği, bugün tüp gaz veya doğal gazla yakılan şalimo başlığının, eskiden gaz yağı ile doldurulup üflenerek yakıldığı belirtilmiştir. Kalın teli inceltmek için de günümüzde silindir makineleri kullanılırken, Midyat telkari ustaları, eskiden iki ustanın sırtlarına deri yelek giyerek karşılıklı iki pense ucuyla telleri çeke çeke kas gücüyle incelttiklerini belirtmişlerdir (Kaynak kişiler: Murat Aslan, Melek Akyol).

Görsel 11 (Midyat telkari işlemeli kolye-küpe, Usta: Melek Akyol)

Görsel 12 (Midyat telkari işlemeli kolye, Usta: Melek Akyol)

Geleneksel Midyat telkari işlemeciliği, geleneksel yöntemlerle yapıldığından üretim hızı yavaştır. Midyat telkari ustası Murat Aslan, günde 8-9 saat çalıştığını, bir günde küçük parça olarak 18-20 adet, büyük parça olarak ise 5-6 adet ürün çıkardığını belirtmiştir (Kaynak kişi, Murat Aslan). Bir başka telkari ustası Melek Akyol ise günde 8 saatten fazla çalıştığını, küçük parça olarak bir günde 15-20 arasında parça çıkardığını, ekiple birlikte ise bir günde bir gümüş kemer çıkarabildiğini belirtmiştir (Kaynak kişi, Melek Akyol).

Farklı kalınlıklarda tellerin elde edilmesiyle hem dış çatı teli hem de iç dolgu teli olarak kullanılan gümüş, Midyat telkarisinin ana malzemesini oluşturmaktadır. İskelet için 70-180 arası mikron kalınlığında teller kullanılırken, iç dolgu için 22 mikrona kadar inceltilebilen ince gümüş teller kullanılmaktadır. Midyat telkarisini Beypazarı ve Trabzon telkarisinden ayıran en önemli fark, en ince tel kalınlığı olan 22 mikronun kullanılmasıdır (Kaynak kişiler, Murat Aslan, Melek Akyol, Aziz Dilmeç).

Döküm Ürün Modelleri

Mardin'in Midyat ilçesi her yıl ilkbahar ve sonbahar aylarında yerli ve yabancı turistleri ağırlamaktadır. Tarihi bir şehir olan Midyat'ın merkezinde bulunan gümüşçüler çarşısı, hareketli bir kültürel ve ticari merkezdir. Midyat, yöresel motiflerin hakim olduğu ve döküm işçiliğinin yanında el işçiliğiyle üretilen telkari ürünleriyle, geleneği sürdürme mücadelesinin verildiği önemli bir kültürel mekandır. Ticaret ve turizm sektörleri için cazibe merkezi olan gümüşçüler çarşısında, Midyat markası adı altında Çin, Endonezya, Hindistan üretimi imitasyon, taklit döküm ürünlerinin satılması telkari için önemli bir tehlikedir. Midyat telkarisinin günümüzdeki en büyük sorunu, Midyat gümüşçüler çarşısında satılan taklit, döküm ve imitasyon ürünlerdir. Çin, Endonezya ve Hindistan'dan getirilen düşük ayarlı döküm ürünü gümüş takılar, Midyat markası adı altında pazarlanmaktadır. Yine yurt içinden özellikle Beypazarı'ndan getirilen telkari ürünler ve İstanbul'dan getirilen fabrikasyon gümüş takılar da Midyat telkarisi adı altında satışa sunulmaktadır. Geleneksel yöntemlerle üretilen Midyat telkarisi, yaşanan bu gelişmeler karşısında üretici ustaların ekonomik yönden beklentilerini karşılamakta her geçen gün daha da zorlanmaktadır.

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte döküm kalıplarının kuyumculuk sektörüne girmesiyle altın, gümüş, bakır başta olmak üzere bütün cevherlerden hazır takı ürünler çıkarılmaya ve seri üretime geçilmeye başlanmıştır. Midyat gümüşçüler çarşısında orijinal el işi Midyat telkari ürünlerin dışında satışa sunulan gümüş ürünleri birkaç başlıkta sınıflandırmak mümkündür:

- **a-** İstanbul ve ülkemizin diğer şehirlerinden getirilen gümüş ürünler,
- **b-** Çin-Endonezya-Hindistan'dan getirilen gümüş ürünler,
- **c-** Beypazarı'ndan getirilen gümüş ürünler,
- **d-** Midyat Cezaevi Döküm atölyesinde üretilen gümüş ürünler,

Görsel 13 **Görsel 14**

Görsel 15

Midyat gümüşçüler çarşısında satılan döküm ürünü gümüş takılar

Geleneksel Midyat Telkarisi ile Döküm Ürünü Fabrikasyon Gümüş Ürünler Arasındaki Temel Farklar:

- El işi Midyat telkari ürünlerin dış çatı teli, iç dolgusu, güverse denilen gümüş topları ve kulpları dahil bütün parçaları el yapımıdır ve parçalar çubuk veya toz kaynakla birbirine tutturulur. Döküm ürünleri ise bir kalıba dökülen gümüşün tek parça olarak çıkmasıyla elde edilir. Bu sebeple döküm ürünün seri üretimi mümkün iken, el işi ürün tektir ve kişiye özeldir.
- Döküm ürünlerin arka kısımlarında kapanmalar, lekelenmeler oluşurken Midyat telkarisinde bu kapanmalar oluşmaz.
- Döküm ürünlerde en yüksek 925 ayar gümüş kullanılırken, Midyat telkarisinde en düşük gümüş ayarı 950'dir. Döküm ve taklit ürünlerde kullanılan gümüş ayar derecesi 925 ile 900 ayar arasında değişirken, bazen ayar derecesinin 900'ün altına da düşürüldüğü Midyat telkari ustaları tarafından beliritilmiştir (Kaynak kişiler Melek Akyol, Murat Aslan).
- Çin, Endonezya ve Hint malı gümüş ürünler, hafif bir ısıyla, sulu kaynak ve basit yapıştırıcılarla tutturulduğundan 50-60 derecelik sıcaklıkta eriyip dağıldığı ifade edilirken, Midyat telkari ürünlerin 300 derece sıcaklığa kadar dağılmadan dayanabildiği tespit edilmiştir.
- Döküm ürünü fabrikasyon takının lokal bir parçası kırıldığında veya deforme olduğunda, tamir ve tadil edilmesi mümkün değilken, Midyat telkari ürünlerin bozulan veya kırılan kısmı tekrar aynı desen ve formatta tamir edilebilmektedir. Bu yüzden 100-150 senelik telkari ürünlere Midyat'ta rastlanabilmektedir.

Geleneksel Midyat Telkarisinin Teknolojik Gelişimi

Dicle Kalkınma Ajansı'nın fon desteği, Mardin Artuklu Üniversitesi ve Midyat Kaymakamlığı ortaklığıyla 2018 yılında kurulan Midyat Telkari Tasarım ve Uygulama Merkezi'nde, geleneksel Midyat telkarisi tasarlanmış ve üretilmiştir. 35 Yıllık telkari ustası Murat Aslan'ın eğiticiliğinde söz konusu merkezde telkari eserler üretilmektedir. 2015 Yılından itibaren İstanbul'da mücevher ve tasarım fuarlarına katılan merkez çalışanları, 2019 yılında geleneksel Midyat telkarisini ilk defa farklı bir formda üretmeye başladı. Telkarinin döküm teknolojisiyle buluşması anlamına gelen bu ilk temasta İstanbul'dan bir kuyumcu firmasından gelen hazır kalıplar kullanılmıştır. Farklı model ve desenlerde gönderilen 60 parça makine ürünü hazır iskeletin (dış çatı teli) içerisine, Midyat telkarisinin el işi iç dolgu modelleri yerleştirilmiştir. Daha sonra yine geleneksel yöntemlerle kaynak yapılarak parlatılan ürünler yurt dışında satışa sunulmuştur.

Görsel 16

Görsel 17

Geometrik motifli hazır kalıbın (Görsel 16) içerisine spiral (yörede tekerlek denilmekte) dolgu ve mekik dolgu modeli yapılmış ve 24 mikron inceliğinde tel kullanılmıştır. Kılıç motifli küpenin (Görsel 17) içerisine de 24 mikron tel inceliğinde spiral dolgu yerleştirilmiştir. İç dolgunun çubuk kaynak ve toz kaynak kullanılarak çatı teliyle birleştirilmesinin ardından asitli suda parlatma işlemi yapılarak ürünlere son işlem yapılmıştır.

Görsel 18

Görsel 19

Görsel 20

Görsel 21

Görsel 22

Geleneksel Midyat telkari motiflerinin dışında farklı geometrik (Görsel 18-19-20-21) ve bitkisel motiflerin (Görsel 22) kullanıldığı örneklerde, çatı teli Midyat telkarisi olmayan hazır kalıpların içerisine, 24 mikron kalınlığında el işi iç dolgu modelleri yerleştirilmiştir.

Görsel 23

Görsel 24

Görsel 25

Dış çatı teli makine ürünü olan hazır kalıplardan, papatya ve çiçek gibi Geleneksel Midyat telkari modelleri de denenmiştir. Bu ürünlerde spiral (Görsel 23) ve mekik (Görsel 25) iç dolgu modeli kullanılmıştır. Makine ürünü dış çatı teline, geleneksel Midyat telkari iç dolgu motiflerinin yerleştirilmesi ve geleneksel yöntemlerle kaynak yapılarak parlatılması, telkarinin özgünlüğüne ve orijinalliğine zarar vermekte midir? Daha farklı bir soru ile, bu ürünler Midyat telkarisi midir? Makine ürünü hazır çatı telinde kullanılan gümüş 925 ayarken, geleneksel yöntemlerle hazırlanan çatı telinin ayarı 950'dir. Bu farka rağmen hazır çatı tellerinin el işi telkariye zaman ve emek tasarrufu sağladığı düşünüldüğünde yapılan işlemin geleneksel Midyat telkarisinin özgünlüğüne zarar vermediği, aksine üretim sürecini hızlandırdığı tespit edilmiştir.

Telkari Tasarımında Dijitalleşme

Midyat telkari ustaları, motif ve model tasarımını , geleneksel model örnekleri üzerinden yapmaktadırlar. Bazı ustaların istisnai olarak kendileri için bir çizim defteri düzenledikleri, üretime geçmeden motifleri önce defterlerine çizdikleri görülmüştür. Bu çizimler bire bir aynı ölçülerde olabildiği gibi taslak özelliğinde fikir verme amaçlı da olabilmektedir.

Kuyumculuk sektöründe kullanılan bilgisayar destekli tasarımların telkari üretiminde de kullanılması, üretim sürecini hızlandıracak bir unsur olarak değerlendirilmiştir. Zira Mardin Artuklu Üniversitesi Midyat Meslek Yüksekokulu Kuyumculuk ve Takı Tasarımı Programında okutulan Bilgisayar Destekli Tasarım dersinde bu fikrin ilk örnekleri 2015 yılından beri uygulanmaktadır. Kuyumculukta yaygın olarak kullanılan matrix ve rhinoceros bilgisayar yazılım programlarıyla Midyat telkarisi motiflerinin teknik resimleri çizilmiştir. Söz konusu teknik resimlerde üretilecek motifin dış çatı teli kalınlığı, iç dolgu modelleri, ölçüleri ayrıntılı bir şekilde üç boyutlu olarak çizilmiş ve öğrencilerin bu çizimler üzerinden ürünü geleneksel yöntemlerle üretmeleri istenmiştir. Dijitalleşmenin geleneksel el sanatlarıyla buluşmasına örnek teşkil edebilecek bu uygulama sayesinde telkari ürünlerin tasarımı çeşitlenmekte ve hızlanmaktadır.

3D Yazıcıların istenen malzemeyle istenen biçimi oluşturabildiği bir teknoloji çağında; dış çatının, gümüş malzemeyle 3D yazıcıda şekillendirilmesinden sonra iç dolgusunun yine Midyat telkari motifleriyle tamamlanması, mümkün olabilecek bir başka uygulama adımı olarak kaydedilmektedir.

Sonuç

El sanatlarının geleneksel üretim biçimlerini muhafaza ederek modernize olması, orijinalliğini kaybetmeden dönemin teknik gelişmelerinden faydalanması, üzerinde durulması gereken önemli konulardan biridir. Zira endüstri devrimiyle hayatımıza giren seri üretim kavramının el sanatlarını baskı altına aldığı, hızlı üretim sürecinin geleneksel sanatları bitirme noktasına getirdiği bilinen bir gerçektir. Geleneksel el sanatlarının alamet-i farikası olan biricik olma, geleneksel usullerle üretilme ve kişiye özel olma özelliğini teknolojinin hayatı dönüştürme etkisi altında devam ettirmesi, en büyük problemlerden birisidir.

Bu çalışmada geleneksel Midyat telkarisinin teknolojik imkanlarla modernize edilmesine yönelik örnek bir uygulama üzerinde durulmuştur. Ham gümüşün 1000 derece sıcaklıkta eritilmesinden sonra silindir makinesinde inceltilmesiyle devam eden üretim sürecinde, bir kolyenin üretimi ortalama bir günde tamamlanabilmektedir. Aynı kolyenin dış çatı telinin makineden çıkarılması, iç dolgusunun da 22 mikron inceliğindeki Midyat telkarisiyle yapılması durumunda, üretim oranı 10 katına kadar hızlanabilmektedir. 950 ayar olan iç dolgu telinin, 925 ayar kalınlığındaki dış çatı teli içerisine yerleştirilmesinin Midyat telkarisinin geleneksel vasfına zarar vermediği örneklerden anlaşılmaktadır.

Dijital çağın temelini oluşturan bilgisayarın, Midyat telkarisinin tasarımı sürecinde kullanılması, modern telkarinin önemli adımlarından birisini teşkil edecektir. Motifin bilgisayar destekli teknolojiyle tasarlanmasının sürece zaman, emek ve nitelik katkısı sunduğu görülmüştür. Tasarım ve üretim süreçlerinde teknik imkanlardan yararlanarak telkariyi modernize etmenin, Midyat telkarisinin varlığını devam ettirmesi için bir gereklilik olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aksi takdirde Midyat gümüşçüler çarşısında telkari adı altında satışa sunulan makine ürünü fabrikasyon düşük ayarlı gümüş ürünlerle geleneksel Midyat telkarisinin mücadele etmesi, ayakta kalması oldukça zorlaşacaktır.

Kaynaklar

Atan, A., Uçan, B. & Bilsel, Ç. (2015). Dijital Sanat Uygulamaları Üzerine Bir İnceleme. İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi, 7 (26), 1-4.
Benjamin W. (2016). Pasajlar, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
Gülsoy, S. (2020). Sanat ve Dijitalleşme, Atatürk Üniversitesi, https://www.researchgate.net/publication/342902343_Sanat_ve_Dijitallesme, (Erişim: Ağustos 2021).
Güney, E. (2014). Dijital Görsel Kültür Ve Yeni Medya Ekseninde Sanatın Değişen Rolü, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi.
Kuşoğlu, M. Z. ,(2014). Türk Sanatı'nda Gümüş, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İstanbul.
Sağlamtimur, Z. Ö. (2010). Dijital Kültür, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi , 10 (3), 213-238.
Sümerkan. M. R. , (2008). Trabzon Yöresi Geleneksel El Sanatları, Serander Yayınevi, Trabzon.

Kaynak Kişiler

Midyat Telkari Ustası Melek Akyol (Doğum yeri: Midyat, Doğum tarihi: 1952)
Midyat Telkari Ustası Murat Aslan (Doğum yeri: Cizre, Doğum tarihi: 1974)
Midyat Telkari Ustası Aysun Başaran (Doğum yeri: Aksu, Doğum tarihi: 1983)
Midyat Telkari Ustası Tahir Düzenli (Doğum yeri: Midyat, Doğum tarihi: 1997)
Midyat Telkari Ustası Veysel Paksak (Doğum yeri: Midyat, Doğum tarihi: 1998)

MIDYAT FILIGREE HANDICRAFT AND TECHNOLOGY

Asuman Aypek Arslan, Tarık Demir

It is obvious that it is a necessity for traditional handicrafts to keep pace with technical developments in today's world where technology rapidly covers all areas of our lives. In every period of history, art has been made in different styles and forms according to the level of development of the period. It is a known fact that traditional handicrafts have difficulties in maintaining their existence in our age where technology and digitalization have gained speed. This study discusses the modernization of the traditional Midyat filigree in the face of the increasing possibilities of technology. The production process of Midyat filigree has been observed and traditional Midyat filigree has been compared with machinery and fabricated silver casting products. In the face of mass production casting and fabricated silver jewelery suppressing traditional Midyat filigree, samples of a model application other than traditional methods are examined and the meeting of filigree with technology is discussed. In Midyat filigree production, where traditional methods are applied from melting to thinning of raw silver, traditional filigree inner filling models are placed in the ready-made mold for the first time. It is important that this method, which will speed up the production of filigree, be applied without harming its traditional character. This study also emphasizes the modernization of the materials used in filigree production and the application of computer-aided technical design in filigree design. Visual analysis, field research and free interview technique have been used as methods. The process of transformation of Midyat filigree from raw silver into work has been observed until the end. It is an original work in that it deals with the modernization of Midyat filigree through a sample application. It is important in terms of comparing traditional Midyat filigree with imitation casting products and including their visuals.

Keywords: Midyat, filigree, technology, digitalization, casting